

IBÁÑEZ RODRÍGUEZ, Miguel (2010)

43 palabras de la vid y el vino

Logroño: Gobierno de la Rioja, Consejería de Agricultura, Ganadería y Desarrollo Rural, 108 p.

ISBN: 978-84-8125-341-2

Miguel Ibáñez Rodríguez, l'autor del llibre que avui ens ocupa, *43 palabras de la vid y el vino*, és professor de la Facultat de Traducció i Interpretació de la Universitat de Valladolid a Sòria. Aquest doctor en Filologia Hispànica, natural de Badarán (La Rioja), ha combinat en la seva tasca com a investigador dues de les seves grans passions: la llengua i el món del vi, fet que queda reflectit en el llibre que avui ressenyem. D'aquesta manera, continua la seva tasca en aquest camp, que ja havia donat fruits amb articles com ara «La terminología de las enfermedades de la vid y sus equivalentes en francés, inglés y alemán» dins de *I Congreso Internacional de la Asociación Ibérica de Estudios de Traducción e Interpretación* (Universidad de Granada, 2003) o «El español de la vid y el vino. Aproximación dialectológica» dins d'*Homenaje al profesor César Hernández* (Diputación Provincial de Valladolid y Secretaría de Publicaciones de la Universidad de Valladolid, 2008), i també en les tres edicions que s'han fet a la Facultat de Traducció i Interpretació a Sòria del Congreso Internacional sobre la Lengua de la Vid y el Vino (2004, 2008 i 2011).

Ara ens trobem davant d'un compendi d'articles publicats mensualment en el *Diario La Rioja* entre el 2005 i el 2009 en la secció «Las palabras de la vid y el vino» que, revisats i ampliat, es recullen en aquesta acurada i atractiva publicació del Gobierno de La Rioja.

El gruix de l'obra va encapçalat per una breu dissertació titulada «Hablando de cepas y vinos» en què l'autor fa un repàs sintètic de les primeres obres científiques dedicades a la vitivinicultura posant èmfasi en el segle XVIII, moment en què neix la terminologia científica relacionada amb la vinya i el vi, generada sobretot en francès. A partir d'aquest moment, el llenguatge científic conviurà amb les formes populars, fet que queda reflectit en obres de referència com la *Memoria sobre el cultivo de la vid y la fermentación vinosa*, de Francisco Cónsul Jove del 1786. Però no tan sols trobem variació en

la perspectiva diacrònica o en l'existència d'un doble registre (culte/popular), sinó que també es manifesta en la perspectiva diatòpica. I és que no parla igual un viticultor de La Rioja que un de la Ribera del Duero. L'autor ens explica que a La Rioja l'estri que permet la ventilació i la sortida del tufó és la *tufera*, però a la Ribera del Duero el mateix estri es coneix amb el nom de *zarcera*. Al llarg de l'obra es troben altres exemples de variació geolectal en castellà.

Un altre aspecte interessant que l'autor remarca és el fet que en el llenguatge de la vinya i el vi sovint s'utilitzen neologismes o estrangerismes incorrectes o innecessaris i que només hem d'utilitzar els calcs o estrangerismes quan sigui necessari, és a dir, quan no existeixi una forma pròpia en espanyol. En aquesta darrera tipologia, hi inclou el mot *delestaje*, un calc del francès que, segons el parer d'Ibáñez Rodríguez, és necessari (el TERMCAT ja va admetre el 2006 el mot *delestatge*). També observa que les figures retòriques, pròpies de textos literaris, predominen en els textos especialitzats sobre la vinya i el vi. El vocabulari vitivinícola està fortament marcat per l'analogia i la metàfora que es construeixen a partir de diversos camps temàtics. Si centrem el nostre interès en les parts de la vinya, veurem com entren en joc el sentit figurat i les metàfores, i és que hi ha un gran paral·lelisme entre les parts de la vinya i les del cos humà. Aquesta característica, que Ibáñez Rodríguez va descriure al llarg de l'obra, es pot considerar una particularitat del llenguatge de la vinya i el vi, que en aquest aspecte difereix d'altres llenguatges d'especialitat per la seva riquesa simbòlica i poètica.

L'obra recull quaranta-tres paraules relacionades amb el món de la vinya i el vi. Aquest conjunt comprèn l'activitat vitivinícola i altres aspectes relacionats: la vinya (*vid*, *parral*, *correrse*, *viñador*, *desborre*, *agraz*, *envero*, *zarcillo*, *majuelo*, *mugrón*), el cultiu (*prácticas culturales* —que l'autor considera un calc del francès mal resolt—, *marco de*

plantación), les varietats de vinya (*ampelografía, garnacha, malvasía, torrontés, matorana*), operacions (*espergurar, desnietar, aclareo*), malalties de la vinya (*mildiu, clorosis, oídio*), la collita (*vendimia, corquete*), vinificació (*clarete, delestaje, despallado, cordovín, aguapié, vino*), celler tradicional (*canilla, tufera, cueva, calao, lago, trujal, torco, belezó*), degustació (*cata, lágrima, buqué, sumiller*) i legislació (*derechos de plantación*). En el capítol quaranta-dos fa referència a l'espanyol de l'Amèrica del Sud (*cosechador*) que té força particularitats (a tall de mostra, mentre a Espanya solen emprar la forma adaptada *sumiller*, a l'Amèrica del Sud prefereixen la forma no adaptada *sommelier*; i altres gal·licismes com *cepaje* han arrelat fortament a l'Amèrica del Sud mentre que a Espanya es manté amb una mica més de vigor *variedad* —el mot tradicional *viduño* o *vidueño* està en franca recessió arreu). Cal destacar l'esforç de l'autor per adaptar a un públic més ampli els continguts tècnics imprescindibles en un treball d'aquestes característiques, amb el desig de transmetre el coneixement d'aquests mots d'una manera agradable i entenedora, però alhora científica.

L'autor analitza cada mot tant des del punt de vista lingüístic com tècnic, aportant referències literàries (de vegades reporta autors dels segles XV-XVIII si en les seves obres es documenta un determinat terme), històriques i ben relacionades amb la parla popular. De cada paraula, n'extreu diverses informacions: la definició, aspectes lingüístics com la sinonímia o els estrangeirismes, aspectes tècnics, etc. De moltes de les paraules en dóna la traducció al francès, anglès, alemany i italià. Potser hauria estat interessant contrastar-les també amb les diferents llengües de la península: el català, el gallegoportuguès i el basc (de fet, en un parell d'ocasions el català hi és esmentat: vegeu el cas de *garnacha*, que comentem tot seguit). Mereixen una atenció especial els refranys i frases populars, molt productius en el vocabulari de la vinya i el vi.

Una mostra de la riquesa en la informació històrica dels termes analitzats és l'episodi trenta-tres, dedicat al mot *garnacha*, una de les varietats de vinya més cultivades a La Rioja. L'autor ens explica que hi ha cinc tipus de *garnacha*: la *garnacha tinta*, la *garnacha peluda*, la *garnacha roja*, la *garnacha blanca* i la *garnacha tintorea*. L'origen del mot, l'hem de buscar en la paraula itali-

ana *vernaccia*, formada a partir del nom de la població de Vernazza, a la regió de Ligúria, situada al nord-est d'Itàlia i coneguda pels seus vins. *Vernaccia*, en un principi, designava la varietat pròpia d'aquella localitat. La primera documentació en espanyol la trobem, amb la forma *guarnacha* i fent referència a un vi italià, el 1613, en l'obra de Cervantes *Licenciado Vidriera*. Des de l'edat mitjana, *garnatxa* i la forma més vulgar *granatxa*, que fan referència a un vi dolç de graduació elevada i a una varietat de raïm (ja sigui blanc o negre), són formes molt arrelades a Catalunya. Els sinònims d'aquesta paraula són molt abundants, alguns dels que dóna l'autor són *aleante, alicante, aragonés, granacha, garnacho, gironet, mendida, tinta*, entre d'altres. Tal com apunta l'autor, les formes francesa (*grenache*) i espanyola (*garnacha*) s'expliquen per la forma catalana (*garnatxa* o *granatxa*), de manera que es pot presumir que les terres catalano-parlants van servir de pont entre l'original italià i les formes francesa i espanyola.

Moltes de les paraules que apareixen en aquest llibre estan desapareixent del vocabulari de la vinya i del vi de La Rioja. Paraules que abans eren d'ús quotidià i indispensables fa quaranta anys, avui ja no s'utilitzen i són desconegudes per les noves generacions, encara que s'hagin criat i visquin en entorns vitivinícoles. Així doncs, aquest llibre pot ajudar a evitar que es perdin tals paraules, que podríem catalogar, igual com algunes varietats de vinya de La Rioja, «en perill d'extinció».

D'altra banda, el format de presentació de l'obra és un valor afegit que convida a la lectura. La portada del llibre ja deixa entreveure l'elegància d'una edició acurada, un pàmpol sec damunt d'un fons negre. Cada paraula va acompanyada d'una excel·lent fotografia que il·lustra el significat de cada mot. En definitiva, aquest llibre és una aportació important al llenguatge de la vinya i el vi i, al mateix temps, constitueix un acte de reconeixement a tota la gent que ha dedicat la seva vida a la viticultura.

EMILI LLAMAS
Departament de Filologia Catalana
Universitat Rovira i Virgili